

STUDIA SLAVICA

ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

ADIUVANTIBUS

E. BAŁECZKY

I. FRIED, P. KIRÁLY, L. KISS, I. SIPOS,
L. SZIKLAY, ZS. ZÖLDHELYI-DEÁK

EDITIONEM CURANTE

A. HOLLÓS

REDIGIT

L. HADROVICS

VS XXVIII

FASCICULI 1-4

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

1982

STUD. SLAV. HUNG.

STUDIA SLAVICA

ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

ADIUVANTIBUS

E. BALECZKY

I. FRIED, P. KIRÁLY, L. KISS, I. SIPOS,
L. SZIKLAY, ZS. ZÖLDHELYI-DEÁK

EDITIONEM CURANTE

A. HOLLÓS

REDIGIT

L. HADROVICS

TOMUS XXVIII

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

1982

З відомостей про життя та діяльність М. О. Руберовського

Й. О. ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКИЙ (Ужгород)

У своїх цікавих і важливих статтях «Українські рукописні словникові матеріали в бібліотеках і архівах Ленінграда» («Лексикографічний бюлетень», IX. Київ 1963. 77—83), «Рукописний українсько-російський словник М. О. Руберовського» («Мовознавство», 1968, I. 69—79) М. М. Пилинський зауважує, що досі не вдалося знайти ніяких відомостей про М. О. Руберовського — автора найбільшого з дореволюційних українських словників («Словарь малорусского наречия», перша редакція 13 тт., друга редакція 18 тт.).¹ В архівах нам пощастило розшукати деякі відомості про цього визначного українського лексикографа. У виданому 28 липня 1904 р. Саратовським губернським акцизним управлінням М. О. Руберовському атестаті за № 6264 говориться:

«... бывший секретарь Саратовского губернского Акцизного управления Надворный Советник Николай Алексеевич Руберовский, как видно из его формулярного списка о службе 59 лет (родился 25 июля 1845 г.), вероисповедания православного; имеет ордена: Св. Анны 2-й и 3-й ст., Св. Станислава 2-й и 3-й ст. и медаль в память царствования императора Александра III; жалования получал в год 1400 руб., добавочного содержания — 1250 руб. и личную прибавку 143 руб., а всего 2793 руб.; сын священника, имения ни родового, ни благоприобретенного не имеет. Воспитывался во Владимирской духовной семинарии, откуда выбыл в 1863 году из среднего отделения по прошению. В службу вступил старшим учителем Игуменского приходского училища Минской губ. 5 декабря 1864 года. 1 января 1866 г. перемещен учителем в Минское 1-е приходское училище. 23 апреля 1868 г. назначен корректором Минских губернских Ведомостей и редактором неофициальной части этого издания; 20 сентября 1963 г. определен и. д. сверхштатного чиновника особых поручений при Минском губернаторе, с откомандированием для занятий в губернские присутствия — церковно-строительное и по обеспечению православного духовенства на должность делопроизводителя, с освобождением от обязанностей корректора и редактора губернских Ведомостей. 19 ноября 1868 г. избран действительным членом Минского губернского статистического комитета. 2 сентября 1872 г. назначен редактором Минских губернских Ведомостей с оставлением при прежних должностях. 3 октября 1875 г. уволен от должности редактора; согласно прошению 5 декабря 1875 г. уволен в отставку. Указом Правительствующего Сената от 16 декабря 1875 г. произведен в чин

¹ Зберігається в рукописному відділі Бібліотеки АН СРСР (м. Ленінград), шифр: № 19.1.1.

коллежского регистратора, со старшинством с 5 декабря 1868 г. С 13 января 1877 г. назначен старшим учителем Минского 2-го приходского училища . . . 29 января 1878 г. определен письмоводителем и бухгалтером Минской дирекции народных училищ; произведен в чин губернского секретаря со старшинством с 5 декабря 1871 . . . 6 марта 1880 г. перемещен письмоводителем и надзирателем Виленского еврейского института, произведен в чин коллежского секретаря со старшинством с 6 марта 1880 г. 16 сентября 1881 г. назначен столоначальником канцелярии Попечителя Виленского учебного округа. Произведен в чин титулярного советника со старшинством с 6 марта 1883 г. . . . Произведен в чин ассесора со старшинством с 6 марта 1886 г. Постановлением управляющего акцизными сборами Полтавской губ., 13 ноября 1889 г. состоявшимся, назначен секретарем Полтавского губернского Акцизного управления. Указом Правительствующего Сената от 25 октября 1890 г. за № 196 произведен за выслугу лет в чин Надворного Советника, со старшинством с 6 марта 1890 г. . . . Приказом управляющего акцизными сборами Саратовской и Астраханской губерний от 20 марта 1894 г. перемещен на должность секретаря Саратовско-Астраханского акцизного управления . . . 1 июля 1904 года уволен от службы в отставку согласно прошению, по расстроенному здоровью, с правом носить в отставке мундир последней присвоенной должности. В походах и делах против неприятеля не находился; наказаниям или взысканиям, соединенным с ограничением по службе не подвергался. В отставке находился с 5 декабря 1875 г. по 13 января 1877 г., в отпусках был в 1887 году с 18 по 28 мая; в 1893 г. с 3 по 10 октября и в 1896 году на два месяца с 21 мая — из отпусков являлся в срок. Вдов, детей не имеет . . .²

З цього ж атестата довідуємося, що за сумлінну службу і успіхи своїх учнів М. О. Руберовський неодноразово (1877, 1878, 1879, 1882, 1885 рр. та ін.) відзначався грошовими нагородами тощо.

Виявлені біографічні відомості про М. О. Руберовського дають певні підстави для з'ясування та кращого розуміння деяких моментів підготовки його «Словаря малорусского наречия». Протягом майже десяти років (1880—1889 рр.) М. О. Руберовський працював у Вільно, де в цей час посаду голови археографічної комісії займав Я. Ф. Головацький. М. О. Руберовський, безперечно, знав і був у якихось зв'язках з Я. Ф. Головацьким, бо й працювали вони обидва, власне, в одній системі. І дуже вірогідно, що авторитетний і добре відомий своїми ґрунтовними працями з фольклористики, етнографії, мовознавства тощо проф. Я. Ф. Головацький мав певний вплив на молодого ще М. О. Руберовського (Я. Ф. Головацький помер 13 травня 1888 р.). Про великий авторитет Я. Ф. Головацького для М. О. Руберовського переконливо, зокрема, свідчить те, що «цитати з посиланнями на Я. Головацького зустрічаємо майже на кожній сторінці словника»³ М. О. Руберовського. Можливо, що саме зв'язками М. О. Руберовського з Я. Ф. Головацьким пояснюється «певний консерватизм поглядів автора словника»⁴ і зокрема те, що для передачі української частини словника лексикограф застосував анахронічний уже на той час етап етимологічний правопис М. Максимовича.

До виходу друком словника Б. Д. Грінченка словник М. О. Руберовського, власне першу, тринадцятитому його редакцію (чи, за М. М. Пилинським,

² Саратовський обласний архів, фонд 14, опис 1, № 1880. Див. також «Адрес-календарь» на 1884—1904 рр.

³ Мовознавство, 1968, № 1, 71.

⁴ Там же, 70.

орновий рукопис) було укладено і переписано. Коли ж підготовлялася ця перша редакція? У 1904 р. 59-річний М. О. Руберовський, видно, уже серйозно хворів і «по расстроеному здоров'ю» змушений був піти у відставку. Тому вірогідно припускати, що укладався словник ще до виходу М. О. Руберовського у відставку, тобто що займався він словником лише на дозвіллі, у вільний від роботи час. Для підготовки ж такої великої праці в таких умовах, безперечно, потрібний був приваллий час. Тому, коли зважити на всі ці обставини, дуже ймовірно, що розпочати роботу над словником автор міг ще навіть у 80-их роках у Вільно. Нам видається не виключеним, що й до самої цієї підготовки цього словника міг мати якесь відношення той же проф. Я. Ф. Головацький, який у 1857—1959 рр. сам укладав українсько-російський словник.⁵

INDEX

Matyusz, E.: Die vier Gebrüder Tallóci	3
Borsa, G.—L. Hadrovics: Protestantische Werke in kajkavisch-kroatischer Sprache aus der Druckerei des Joannes Manlius	67
Fried, I.: Volksdichtung, Volkstümlichkeit, Kunstdichtung in Literaturen de 18. Jahrhunderts	91
Кирай, Д.: Интеллектуальная и психологическая ситуация человека XIX века	125
Кун, М.: On the Classification of Early Pan-Slavism	175

Miscellanea

Билински, М. Я.: У истоков русского романа	197
Іуценко, Д. С.: Катехізічні повчання Феодора Студита в українській рукописній збірці XVII ст.	211
Svanda, S.: Slovenské preklady žalmov Alberta Molnára Szenciho z r. 1752	217
Fodor, I.: The Redaction of the Vocabulary of Pallas	229
Домбровский, Й.: Одна существенная, глоттогоническая параллель праиндоевропейского (праславянского) и прауральского (правенгерского) языков	247
Póth, I.: »Brankovics György« — »Djuradj Branković« von K. Obernyik auf der serbischen Bühne	265
Цёвек, И.: Материалы к истории русского либерализма	271
Зельдхейн-Деак, Ж.: «Сон» Тургенева	287
Либер, Л.: Оценочный «пространственный язык» в трилогии Чехова	299
Силард, Л.: Античная Ленора в XX в.	313
Gereben, Á.: Some Aspects of Narration in the Composition of Cycles of Short Stories	333
Dada, P. O.: The Character of Lenin in Kataev's "The Little Iron Door on the Wall"	349
Бойтар, Э.: Механизм литературы	357
Шер, В.: Стихия лиризма в романах М. Стельмаха и проблемы перевода	371
Дзэндзелівський, Й. О.: З відомостей про життя та діяльність М. О. Руберовського ...	381

Critica et bibliographia

Hadrovics, L.: A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves	385
Hadrovics, L.: R. Aitzetmüller, Altbulgarische Grammatik	386
Тетени, М.: История русской литературы X—XVII веков	390
Ищенко, Д. С.: Выголексинский сборник	395
Ягустин, Л.: В. П. Григорьев, Поэтика слова	397
Г. Сиклаи, Ю.: Goethe und die Welt der Slawen	399
Антал, М.: A. Blok—A. Belij, 100	402

In memoriam

Zoltán, A.: Emil Balczky (1919—1981)	405
Нидерхаузер, Э.: Йозеф Перени (1915—1981)	409

Chronica

Hadrovics, L.: Lajos Kiss sechzig Jahre alt	413
Х. Лукач, Б.: К семидесятилетию Ласло Сиклаи	414